

Стеван М. Станковић¹

МИЛОРАД ЗЕБИЋ – СЕЋАЊА О ЈОВАНУ ЦВИЈИЋУ

Године 1913. млади географ Боривоје Ж. Милојевић у познатој серији „Насеља српских земаља“, објавио је знаменито дело „Рађевина и Јадар – антропогеографска испитивања“ и њиме на широка врата ушао у свет науке. На 183 стране текста, са 11 хоризонталних пресека, три скице, две карте и два профила, на посебан начин се одужио свом ширем завичају и Србији. Монографско дело настало после обимних теренских истраживања, има општи и посебан део и у духу је познате Цвијићеве антропогеографске школе, по низу елемената јединствене у свету. Значајан део казивања посвећен је пореклу становништва и насељавању проучаваних крајева. Реч је и о Тршићу и Лозници, родним местима Вука Карацића и Јована Цвијића. Међу житељима Тршића, поред осталих породица, Боривоје Ж. Милојевић помиње и Зебиће, који су досељени из Херцеговине.

Банкар и публициста

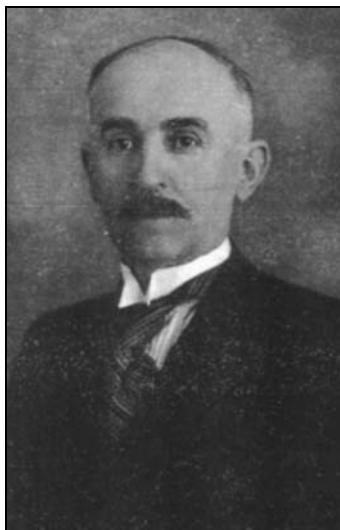
У породици Зебић током времена било је неколико запажених личности. Овом приликом указујемо на Милорада Зебића (1883 – 1976), који је у књизи „Моје родно место, детињство и ђаковање – сећања“, објављеној 1996. године у Лозници, поводом обележавања 125. година постојања гимназије „Вук Карацић“, поред осталог, оставио интересантне податке о Лозници и Јовану Цвијићу.

Милорад Зебић је рођен у Лозници 7. априла 1883. године. То значи да је од Јована Цвијића био млађи 18 година, али ближи Јовановом брату Живку Цвијићу, који је рођен 1880. године. Милорад Зебић се у детињству дружио са Живком и његовом и Јовановом сестром Надом, те је повремено одлазио у њихову кућу. После школовања у Лозници Ваљеву, Шапцу и Београду, студије права завршио је 1907. године у Београду, одредивши се за економско-финансијско пословање. Милорад Зебић се усавршавао на Правном факултету на Сорбони у Паризу, најпре 1912. године, а затим од 1916. до 1918. године.

Део стручне праксе обавио је у француском Министарству финансија у Паризу, где је извесно време био делегат Србије при Министарству трговине и учествовао у раду финансијске делегације привредног инспек-

¹ Др Стеван М. Станковић, редовни професор, Географски факултет, Београд.

тората Министарства народне привреде. У домовини је обављао различите дужности, углавном у министарству привреде, јер се бавио финансијама и порезима и често обављао различите инспекцијске послове.

Слика 1. – Милорад Зебић (1883 – 1976)

За време балканских ратова био је војни цензор. Године 1914. распоређен је на рад у Економско одељење Министарства војске и извесно време радио у Прес-бироу у Нишу. Тада је био дописник неколико француских, белгијских и пољских листова, у којима је објављивао прилоге од значаја за Србију. После преласка преко Албаније, у Првом светском рату, евакуисан је у Француску. Ту је сарађивао са новинарима, ширећи истиниту слику о Србији. За тај рад Французи су га више пута одликовали. Најпре је одликован Академском палмом, а затим Орденом официра легије части. Биран је за редовног члана Париског статистичког друштва. За рад у домовини одликован је орденима Светога Саве, Белог орла и Југословенске круне.

Пред Други светски рат, извесно време је био секретар Београдске берзе и вицегувернер Народне банке. После рата живео је повучено, бавећи се научним и стручним радом. Поред превода са француског и сам је писао дела на француском и немачком и објављивао их у Паризу и Берлину. Од укупно 22 наслова највише је оних из финансија, пословања берзе, штедње, акцијског права, аграрне реформе, хартијама од вредности, а има и оних блиских етнологији и географији (Брањево на Дрини; Три предратна села; Моје родно место, детињство и ђаковање).

Милорад Зебић је умро 3. јануара 1976. године у Београду. Деведесет и три године дуг живот био му је испуњен учењем, радом и стваралаштвом. Не само својима у породици, већ Лозничанима и Србији, оставио је интересантне стручне радове, отргао од заборав неке догађаје, представио људе и време. Био је образован, писмен и културан човек великог међународног искуства. Као високи државни службеник сведок је значајних збивања. Таквим људима се морамо чешће враћати и од њих учити.

Лозница, људи и догађаји

Из домена етнологије и географије, највише података има о Лозници и околини. У првој глави књиге о родном месту Милорад Зебић истиче следеће: „О новој Лозници (ово је писано 1941. године) могла би се написати двапут већа књига од ове коју ја пишем о старој Лозници, онаквој каква је била за живота Вука Караџића и какву су он и Јован Цвијић могли познавати у почетку њеног развија, почетком и средином 19. века, уз додавак оног што сам ја, као представник треће генерације школованих Јадрана у њој могао видети и сазнати о људима, стварима и наравима“.

У наставку приказа Лознице Милорад Зебић истиче да је то тихо место нешто даље од престонице и прометнијих путева, са отежаним комуникацијама са становништвом с друге стране Дрине. Дат је опис Гучева и његовог благотворног утицаја на климу Лознице, насеља живе трговине. Двадесетих година XIX века Лозница је имала око четрдесет мешовитих трговачких радњи, као и неколико добрих кафана и гостионица. Трговало се шљивом, пекмезом, орахом, житом, стоком, дрветом, сољу, дуваном, ракијом, петролејом, памуком. Истиче да се међу воћем истицала шљива, чији су насади чинили оквир сваке куће, док су повијарци и равница били под пшеницом и кукурузом.

Осамдесетих година XIX века из околине Лознице извозило се орахово дрво. Када га је нестало у Лозничком пољу, ишло се уз Дрину и секло оно најближе реци. Када је престао интерес за ораховим дрветом, обиље исечених стабала лежало је поред Дрине. Трговци су чекали боље цене. Много је уложеног капитала тада пропало, закључује Милорад Зебић. Од значаја је било развијено рударство у околини (антимон код Зајаче, олово код Крупња). Рударство је било у рукама Дубровчана, који су доносили месо, вино, брашно, а куповали олово и сребро.

Наталитет и морталитет становништва били су велики. У време затварања границе на Дрини, живело се тешко. Неколико историјски важних података о бојевима, шанчевима и војводи Анти Богићевићу употпуњују слику о Лозници, која је, као и Јадар, била привлачна за досељенике из Цр-

не Горе и Херцеговине. За Мачву и Јадар дати су општи подаци, јер „Мачва дотура Јадру жита, масти, рибе, поврћа и бостана. Јадар даје Мачви грађу, дрво за гориво, јагањаца, воћа, ракије, пекмеца, зими буковог и хрastoвог жира, у пролеће и лети косаца и копача“.

У дому Цвијићевих

Рано школовање и дечачке радости и задовољства Милорад Зебић везује за реку Штиру која протиче кроз Лозницу. Из тог периода потиче дружење са Живком Цвијићем (1880 – 1931), 15 година млађим братом Јована Цвијића. Мала ђачка дружина занимала се риболовом на Штири. Покретач акција био је Живко Цвијић, (три године старији од Милорада), кочоперан, одлучан, каткад немилосрдан, нарочито када риба није хтела у мрежу, пише Милорад Зебић. Живко Цвијић као да је већ као дечак показивао одлучност која ће га касније красити као официра српске војске у којој је, по завршетку 31 класе Војне академије произведен у чин артиљеријског потпоручника, а затим напредовао до чина артиљеријског пуковника. За заслуге стечене у Првом светском рату одликован је Карађорђевог звездом са мачевима.

Слика 2. – Живко Цвијић (1880 – 1931)

Дванаесто поглавље књиге Моје родно место, детињство и ђаковање - сећања, посвећено је Анти Богићевићу и Јовану Цвијићу. Милорад Зебић пише да се кућа Тодора Цвијића (1839 – 1900), оца Јовановог, налазила у истој улици у којој је и он становао са својим родитељима, „удаљена

само сто корака од наше“. Било је то старинско суседство, те су људи и деца били упућени на међусобно дружење. Кућа је била омалена. Имала је два прозора, двориште ограђено тарабом и дрвену капију. Како је двориште било ниже од улице, на улазу у кућу било је неколико степеника.

Из малог ходника ишло се у остале просторије. У једној соби Милорад Зебић је проводио доста времена са Живком и његовом и Јовановом сестром Надом. „Соба је била пуна књига као у ретко којој кући у Лозници. Нарочито сам зими често био гост код Цвијићевих, па смо ту читали и пртали...Када се у мислима пренесем у то доба, сећам се оне светле собице и стола са књигама, пријатне топлоте и оне атмосфере која је имала нечег пријатног и особитог. Ту смо пријатност осећали и уживали у њој. Тек доцније смо разумели да је то долазило отуда што је у тој соби боравио пре нас један будући великан, ту је учио и радио. Велика гомила књига што је ту у кући, јесте траг његовог проласка и бављења овде. Сем тога, преданост и љубав према књизи, беху прешли и на Јовановог брата Живка и њихову сестру Наду. Они су својим учењем и оштроумношћу задивљивали не само учитеље и професоре, већ и грађане лозничке. Живко и Нада били су одлични ђаци. Обоје су били старији од мене и већ су били завршили основну школу кад сам ја у њу ступио. Али, нешто због суседства, нешто и по саветима моје матере, која ми је често Цвијићеве спомињала и истицала, радо сам к њима одлазио и они ус ме такође радо примали. Живко је опет долазио покоји пут нашој кући“.

Слика 3. – Кућа у Лозници у којој се родио Јован Цвијић

Брат Јована Цвијића – Живко, определио се за војнички позив. Учествовао је у ратовима од 1912. до 1919. године. Сестра Јована Цвијића – Нада удала се за Драгутина Бабића, окружног благајника, који је касније био начелник министарства финансија. Јован и Живко Цвијић су имали још три сестре – Ангелину, Милеву и Соку.

Милорад Зебић памти да се за време посета Цвијићевима, име Јованово често помињало. „било због писаљки, дивита, књига, бележница, би-

ло због његових писама и његових високих школа на којима је био и о којима су брат и сестра мени говорили. Слика ученог човека на великим школама, коју сам у овом друштву и у овој средини себи створио о Јовану Цвијићу, очаравала ме је. Она је још и допуњена и појачана када сам видео Цвијића приликом његовог доласка кући у Лозницу. То је било, ако се не варам, негде око 1890. године. Он је могао бити при крају својих студија. Био је средњег раста, у лепом европском оделу, имао је малене бркове, корачао је улицом лагано, а имао је поглед озбиљан. Пушио је много, вадећи из кутије неке цигарете с писком, које смо ми, деца, љубопитљиво загледали и дивили се. Шетао је обично сам. Док се бавио у Лозници и пролазио поред наше куће нисам га никад видео у друштву па ни са његовим оцем“.

Аутор сећања на родни град, људе и догађаје, пише да је Цвијићева мајка Марија (1840 – 1892) била сама доброта. Повремено би улазила у собу да обиђе децу. Била је слаба и мршава. На њеном лицу запажали су се умор, брига и бол. Глас јој је био слаб, ход лаган, нечујан, тело погурено, очи живе. Цвијићевог оца Тодора, сећа се само из виђења на улици. Пише да је био говорљив, да се често виђао у општини, да се бавио политиком и као добар домаћин бринуо о породици. Са десетак реченица указано је на живот Цвијићевог оца Тодора, који је најпре имао кућу иза имања браће Чворића и ту се родио Јован. Касније је кућу продао и нову сазидао ближе породице Зебић.

Сусрети у Београду и Паризу

Више података о Јовану Цвијићу налазимо у наставку казивања. Наиме, Милорад Зебић се одлучује за студије права у Београду, те је био у прилици да често слуша предавања Јована Цвијића, која је овај држао ван учионице. Истиче да је тада „Имао прилике да се диви збиљи свога земљака, његовим смишљеним говорима и прекрасном језику којим је говорио. Све му је било прожет дубоком мишљу, осећањем и скромношћу“. Закључује да је за то посебно заслужна мајка Марија (Маца) која је потицала из села Кореније у Јадру, из угледне породице Аврамовић. „Крај ње је Цвијић одрастао и од ње научио онај диван српски језик, она га је задахнула мудрошћу и питомошћу. Моји земљаци могу сматрати за срећу што се он у њиховом крају родио, јер га је он, поред Вука, још више уздигао и учинио познатим и симпатичним српству“.

Упознавање са Јованом Цвијићем, ближе и чешће дружење уследило је 1912. год. „У 1912. године поче Балкански рат. Од самог његовог почетка, светска штампа, под утицајем добро вођене бугарске пропаганде, поче истичати Бугарску на прво место, као најјачу и водећу државу на

Балкану. Наша репутација као војничке силе беше тада слаба, због погрешака наше политике у прошлости. Европе беже још увек под утицајем нашег Сливничког пораза. Ваљало је нешто предузети да се тај рђав глас поправи и да се Србија и њена војска прикажу како заслужују. Тога ради одржасмо једну конференцију у згради Министарства правде, у једној сали на доњем спрату. Поред Цвијића ту беху: др Јован Радоњић², др Станоје Станојевић, др Лазар Марковић, Риста Одавић² и још десетак књижевника и новинара“.

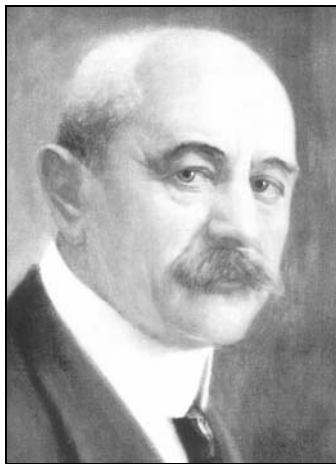

Слика 4. – Марија Цвијић, девојачко Аврамовић, (1840 – 1892)

² Јован Радоњић (1873 – 1956), после завршене гимназије у Новом Саду, студирао је историју у Бечу код Константина Јиречека. За доктора филозофије промовисан је 1896. године. Усавршавао се у Русији, био професор у српској гимназији у Цариграду и библиотекар Матице српске у Новом Саду. Био је професор Универзитета у Београду и члан САН. Поред осталог превео и допунио Историју Срба Константина Јиречека. Станоје Станојевић (1874 – 1937) студије историје завршио у Бечу код Ватрослава Јагића и Константина Јиречека. После одбране докторске дисертације, боравио је у Русији и био професор српске гимназије у Цариграду. Био је професор Велике школе и Универзитета у Београду и члан САН. Познат је по делу Византија и Србија. Заслужан је за објављивање Народне енциклопедије. Лазар Марковић (1882 – 1955), после одбране докторске дисертације у Берлину, постаје доцент, а затим професор Правног факултета у Београду. Био је министар правде и један од првака Радикалне странке, близак Николи Пашићу. Познат је по делу Грађанско право I – III. Риста Одавић (1870 – 1932), после завршених студија на Историјско-филолошком одсеку Велике школе у Београду, усавршавао се у Лајпцигу. Био је професор гимназије, драматург, радио у Министарству просвете, Државном архиву, уређивао часопис Дела и био власник Нове искре. Писао је песме и драмске текстове са патриотским порукама (Дух наших дедова, Хеј Словени, Под крстом). Превео Пушкиново дело Евгеније Оњегин, антологију Звуци руске искре и Фауста.

Иницијатори састанка су одлучили да се ту састају свакога дана са страним новинарима и да истима дају праве податке о српским и балканским проблемима, али и да сами пишу и на прави начин обавештавају домаћу и светску јавност о догађајима који ће уследити. Пошто је био задужен за француске новинаре, Милорад Зебић је са њима добро сарађивао. За Јована Цвијића каже да је написао чланак Проматрања о етнографији Македоније. „Док смо радили долазио сам често у додир са Цвијићем, и управо тада сам се с њим боље и упознао. Доцније сам се с њиме у Паризу 1916. до 1918. често сретао и састајао“.

Пошто је имао добар увид у рад Јована Цвијића у Паризу, аутор истиче да је то било од велике користи за Србију. Успех Јована Цвијића приписује његовом ауторитету и ненадмашном познаваоцу географије Балканског полуострва. Цвијићева реч се поштовала у круговима научника и политичара. „Цвијић је целог свог века с научничком пасијом био предат истраживању истине. Његова проучавања вршена су баш на оном терену и по многим стварима које су биле од судбоносног значаја за наш народ. Цвијић је био срећан, не само због својих научних успеха, већ двоструко срећан што су истине, до којих је дошао, могле допринети бољем осветљавању и објашњавању многих прилика и односа на Балкану и њиховом правилном решавању, од чега је зависила и поправка судбине нашег народа. Због његових заслуга на том пољу он је био исто толико велики родољуб колико и велики научник“.

Слика 5. – Јован Цвијић (1865 – 1927)

Од посебног је значаја један тренутак који указује на догађаје из Првог балканског рата. Милорад Зебић о томе пише следеће: „Ја сам окто-

бра 1912. био за столом са Цвијићем оне вечери кад је стигла вест о паду Скопља и уласку српске војске у стару престоницу цара Душана. У Гранд хотелу, према столу за којим смо седели, беше велика географска карта Јужне Србије, на коју смо се чешће освртали, кад нам је Цвијић штошта говорио о тим крајевима. Вест о паду Скопља би нам достављена преко Министарства спољашњих послова телефоном. Донесе је и саопшти наш новинар Риста Одавић с родољубивим одушевљењем, које је увек красило ову песничку душу. Колико сам био срећен, толико ми је још веће задовољство било да видим Цвијићево лице, пресрећно и светло од радости, оне његове паметне очи, које су се у току толиких година нагледале јада, чуда и патњи нашега народа по Старој Србији и Македонији. У манифестацију, која од тог стола пође ка двору и коју са заставом у руци поведе Риста Одавић, те јој се убрзо придружи цела престоница, учествовао је, поред осталих, и сам Цвијић“.

Била су то тешка времена, ратовања и страдања. Родољубље је било на високој цени. Спремност српског народа на велике жртве до извојевања победе, била је очигледна. Са народом су били сви напредни људи, посебно Јован Цвијић, који је често указивао да своје треба чувати, бранити и унапређивати, да патриотизам и национализам треба неговати, али друге не угрожавати, не потцењивати и не газити, јер национално осећање се не сме претворити у прецењивање свог народа и ниподаштавање других народа.

Добро упознат са ставовима Јована Цвијића о патриотизму, национализму и презирању шовинизма, Милорад Зебић цитира познате ставове великог научника и тиме потврђује његов поглед на домовину и свет који је окружује. Истиче да треба често понављати Цвијићеве речи упозорења на понашање и схватање места и улоге коју Србија има, јер „Што је наш народ у Балканским ратовима и доцније развио ону силну енергију и показао велико родољубље и пожртвовање, заслуга је оних који су, као Цвијић, будили у народу родољубива осећања и оданост народној ствари. Заиста, он је годинама пре тога на универзитету, по јавним предавањима, књигама и у разговорима, говорио да своје треба чувати и бранити, али да ни туђе не треба потцењивати ни газити. Вреде спомена и чешћег понављања оне његове речи: Право национално осећање не сме да буде прецењивање своје вредности и својих права, а потцењивање особина и права других народа. Треба се нарочито чувати шовинистичке надувености која с презрењем и омаловажавањем гледа на суседне народе и која се кадшто не устручава да речима отима суседним народима њихове области. Треба проценити своју моћ и моћ суседних народа и према томе установити правце рада и националне планове“.

Речи су то које се и данас морају уважавати, посебно сада када се Европа на различите начине уједињује, када многе земље настоје да уђу у

чланство међународних европских институција. При томе није искључена потреба за патриотизмом, али он мора бити такав и толики да ничим не угрожава друге. Јован Цвијић у том погледу истиче, а Милорад Зебић, памти и цитира следеће мисли: „Треба и осталим слојевима интелигенције и целом народу дати национално и патриотско чуло, направити их да су у националном погледу од једнога кова или слива и да при свакој својој акцији помишљају на интересе целине целог народа. Ја мислим на истински патриотизам, не на патриотске фразе, које се по навици и у свакој прилици изговарају, не на патриотско брбљање, не на патриотизам као ствар моде, напослетку не на патриотизам који је нешто засебно и одвојено од осталог живота појединих личности и народа. Патриотизам треба да је део живота сваке и најскромније личности у држави. Треба да уђе у крв, да се сваки јавни рад врши само ради општих интереса и ничега другог. Свако треба непрестано да ради и да чини сталне напоре, да своју земљу начини снажном и великом. То може да се чини радећи свакодневне послове од којих се живи, ако се послови раде озбиљно и честито, и ако се у тај обичан рад унесе воља, намера, тежња да се тиме и целини користи“.

Литература

- Васовић М. (1994): *Јован Цвијић – научник, јавни радник, државник*. Издавачка књижарница Зорана Стојановића и Издавачко предузеће Матице Српске, Сремски Карловци-Нови Сад.
- Зебић М. (1996): *Моје родно место, детињство и ђаковање – сећања*. Милутин Зебић, Београд, Колор принт, Лозница.
- Милојевић Ж. Б. (1913): *Рађевина и Јадар, антропогеографска истраживања*. Насеља српских земаља, књига IX, Српска академија наука, Београд.
- Станковић С. (2005): *Јован Цвијић, научник за сва времена*. „Призор“ број 4, Центар за културу „Вук Караџић“, Лозница.
- Цвијић Ј. (1987): *О националном раду*. (Говор одржан 18. фебруара 1907. године у Колу српских сестара, штампан у Књижевном гласнику и прештампан у Сарајеву, Дубровнику и Новом Саду), Сабрана дела Јована Цвијића, књига 3, том I, Говори и чланци, САНУ, Новинско-издавачка радна организација Књижевне новине и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.